

ניתוח בין דורי של גורמי ניבוי להתנהגות התמכרותית בקרב משתמשי

טלפונים חכמים / מאיה בלאו

תקציר

המונח טלפון חכם, ובלועזית סמארטפון, הופיע לראשונה ב-1997, כאשר חברת אריקסון תיארה את מכשיר הפנלופה GS 88 שפיתחה כטלפון חכם. מונח זה חדר לשוק כדי לציין קטגוריה חדשה של טלפונים ניידים שהציעו שירותים משולבים של תקשורת, מחשוב, תקשורת קולית, שליחת מסרונים (SMS – הודעות טקסט), אפליקציות לניהול מידע אישי ויכולת תקשורת אלחוטית (Davey & Davey, 2015).

לטלפונים החכמים יתרונות רבים נוספים, הבולטים שביניהם, כפי שהם מוצגים בספרות המחקרית בתחום, הם יכולתם של המשתמשים במכשיר לנהל תקשורת מבלי להיות מוגבלים על ידי אילוצים של קרבה פיזית ואי ניידות ותרומת המכשירים להצלחתן של התערבויות לשינוי הרגלים בריאותיים, כמו ניהול עצמי של סוכרת וגמילה מעישון, המבוססות על משלוח מסרונים (Billieux & Van der Linden, 2012).

עם זאת, חרף האטרקטיביות הרבה של הטלפונים החכמים, ולמרות שהם מהווים חידוש משמעותי בתחום טכנולוגיות המידע והתקשורת (Shin, Shin, Choo, & Beom, 2011), עם העלייה בביקוש אליהם הולך וגובר גם העיסוק המחקרי בצדדים הפחות מיטיבים שלהם, ובפרט בשימוש ההתמכרותי בהם (Park & Lee, 2014). בתופעה זו יעסוק מחקר זה.

נושא ההתנהגות ההתמכרותית בטלפונים החכמים נחקר רבות בשנים האחרונות, הצמיח גישות שונות לחקר התופעה והעלה קשת של משתנים אישיותיים, פסיכולוגיים, רגשיים ודמוגרפיים הנוגעים להשכלה, למגדר ולגיל, שנמצאו כמשפיעים על התפתחותה של ההתנהגות ההתמכרותית. אולם חרף קיומה של ספרות מחקרית הולכת ותופחת בתחום ההתמכרות לטלפונים החכמים, עד היום לא נערך כל מחקר, בישראל ובעולם, הבוחן את הגורמים להתנהגות ההתמכרותית מנקודת מבט בין-דורית.

מחקרים קודמים הצביעו על הבדלים משמעותיים בין הדורות באופן השימוש בטכנולוגיות חדשות (Charness & Bosman, 1992; Lenhart, Purcell, Smith & Zickuhr, 2010). אולם רוב המחקרים שעסקו בהרגלי שימוש ושימוש בעייתי בטלפונים חכמים התמקדו באוכלוסיות צעירות ובסטודנטים, אוכלוסיית מדגם ששייכת לקבוצה דורית אחת (Al-Barashdi, Bouazza,)

& Jabur, 2015; Davey & Davey, 2015; Ezoë & Toda, 2013; Munasinghe, 2016; Park
& Park, 2014).

מטרה

לאור האמור לעיל, מטרת המחקר הנוכחי היתה לבחון את תופעת ההתנהגות ההתמכרותית בטלפונים חכמים מנקודת מבט בין-דורית ובקרב אוכלוסייה ישראלית. בתוך כך בחן המחקר את הסיבות להתמכרות ולאילו גורמים ישנה השפעה רבה יותר על כל דור ודור בנטייה לפתח התנהגות התמכרותית. למחקר זה צפויה להיות תרומה רבה להעמקת הבנת ההתנהגות ההתמכרותית, שעתידיה להפוך לאחת מההתמכרויות הגדולות ביותר במאה ה-21 (Mobile phones becoming a major addiction, 2003).

מאחר שישנו קשר בל יינתק בין התנהגות התמכרותית בטלפון החכם לבין בריאות פיזית ונפשית (Hooper & Zhou, 2007), מחקר שיעמיק בחקר התופעה יתרום לקידום הרווחה הנפשית של הפרט, בכך שיאפשר לנקוט צעדים חינוכיים אפקטיביים יותר ומסעות פרסום יעילים יותר שיתמקדו בתופעה. נוסף על כך, היות ששימוש התמכרותי בטלפון החכם הוא תופעה חוצת גבולות, מן הראוי שיעשה מחקר שיבחן אותה גם בקרב קהל ישראלי.

שיטה

במחקר השתתפו 209 משתמשים ישראליים בעלי נתונים דמוגרפיים שונים, המייצגים שלושה דורות של משתמשי טלפונים חכמים: דור ה-X, דור ה-Y ודור ה-Z. המשתתפים ענו על שאלון בן 82 שאלות, שהתבסס על מדד ה-SAS להתנהגות התמכרותית, שתורגם לעברית וצומצם בהיקפו. הגורמים שנבחנו בראייה בין-דורית ככאלה המשפיעים על הנטייה לפתח התנהגות התמכרותית היו לחץ חברתי לשימוש בטלפון חכם, רווחים רגשיים מהשימוש בו, סוגי אפליקציות בשימוש מדורגות לפי מידת השימוש, צורכי המשתמש ומאפייני אישיות שלו. תשובות משתתפי המחקר נותחו בכלים סטטיסטיים מקובלים (מתאמי פירסון ומבחן אנובה), וכן נבנה מודל רגרסיה ליניארית רב-משתני, כדי לנבא התמכרות לטלפון החכם עבור כלל המדגם ועבור כל אחד מהדורות בנפרד.

ממצאים

ניתוח השונות הראה הבדלים מובהקים בין הדורות, הן במידת ההתנהגות ההתמכרותית בטלפון החכם והן בגורמי ההשפעה עליה. הממצא המרכזי של המחקר הוא כי דור ה-Y הוא הדור בעל מידת ההתנהגות ההתמכרותית הגבוהה ביותר באופן מובהק בהשוואה לשני הדורות האחרים,

ואילו דור ה-X נמצא כבעל מידת ההתנהגות ההתמכרותית הנמוכה ביותר. הגורמים המנבאים החזקים ביותר היו לחץ חברתי-סביבתי לשימוש בטלפון חכם ורווחים רגשיים מהשימוש בו עבור כל הדורות, ועבור דור ה-Z בלבד אישיות נירוטיות הופיעה גם היא כפקטור מנבא. אפליקציית וואטסאפ תרמה גם היא משמעותית לשונות המוסברת של מידת ההתנהגות ההתמכרותית במודל הרגרסיה ההיררכית שנבנה.

מסקנות

ממצאי המחקר עולה כי השפעת הגיל על ההתנהגות ההתמכרותית אינה לינארית, וגם המתאם בין גיל להתנהגות התמכרותית היה נמוך. יתרה מכך, ממצאי המחקר משקפים "מעבר טכנולוגי" לאורך הדורות, משימוש בדואר אלקטרוני ובמסרונים שהוא הגבוה ביותר בקרב דור ה-X, דרך שימוש ברשתות חברתיות שהוא הגבוה ביותר בקרב דור ה-Y, עד שימוש בוואטסאפ שהוא הגבוה ביותר בקרב דור ה-Z. הבדלים אלו בין הדורות שופכים אור על האסטרטגיות האופטימליות שיש לנקוט בהן בעת ביצוע קמפיינים פרסומיים ושיווקיים למניעת שימוש התמכרותי בטלפון החכם, כך ש"יקלעו" לקהל היעד ויהיה אפקטיביים דיים.

תוצאות המחקר מובילות למסקנה כי התוכן, המידע והטכנולוגיה פחות משמעותיים ופחות ממכרים עבור המשתמשים, ואילו התנהגות האנשים הנמצאים בסביבתו של הנבדק, יחד עם הלחץ שהם מפעילים עליו בנוגע לשימוש בטלפון החכם, כמו גם רווחים רגשיים, שגם הם מופקים בעיקר משימוש חברתי, הם אלו הגורמים להתנהגות התמכרותית בטלפונים חכמים. נוסף לכך, אפליקציית הוואטסאפ, שנמצאה במודל הרגרסיה כגורם משמעותי התורם להתנהגות התמכרותית בקרב בני דור ה-Z, כוללת גם מרכיב המהווה איום על הבריאות הנפשית של הדור הצעיר, מרכיב שנטרול השפעתו הוא עניין למחקר המשך.

מספר מיון בספרייה:

בלא.נת.תשע"ז

מספר מערכת:

002453889